

Xây dựng hệ thống bài tập tu từ nhân hóa theo hướng phát triển năng lực cho học sinh lớp 4

Dương Hồng Phương Dung*, Trần Hoàng Anh**

*Học viên cao học, Trường Đại học Đồng Tháp

**TS. Trường Đại học Đồng Tháp, Tác giả liên hệ

Received: 7/10/2024; Accepted: 14/10/2024; Published: 21/10/2024

Abstract: The article focuses on building a system of figurative personification exercises toward capacity development for 4th grade students. Based on the theoretical basis of capacity development, the article offers creative exercises in game building. These exercises help students understand more about the rhetoric of personification and improve their thinking and creativity in using language. Exercises are also documents that contribute to improving teachers' teaching effectiveness.

Keywords: Exercise system, capacity development, figurative personification

1. Đặt vấn đề

Giáo dục hiện đại không chỉ tập trung vào việc truyền đạt kiến thức mà còn chú trọng vào việc phát triển năng lực (PTNL) toàn diện cho học sinh (HS). Trong đó, năng lực ngôn ngữ, đặc biệt là khả năng sử dụng từ ngữ một cách chính xác, là một trong những yếu tố quan trọng cần được phát triển. Để đạt được mục tiêu này, việc xây dựng các bài tập tu từ nhân hóa theo hướng phát triển năng lực cho HS là cần thiết và có ý nghĩa thực tiễn cao.

Tuy nhiên, qua thực tế giảng dạy hiện nay, chúng tôi thấy HS gặp nhiều khó khăn trong việc nhận biết, phân biệt, sử dụng biện pháp nhân hóa. Hệ thống bài tập tu từ nhân hóa chưa phong phú, đa dạng, chưa phù hợp với năng lực HS. Việc dạy học các biện pháp tu từ chủ yếu theo hướng lý thuyết, HS chưa được thực hành nhiều. Giáo viên (GV) đôi khi còn lúng túng trong lựa chọn các bài tập tu từ nhân hóa. Một số em chưa biết cách sử dụng biện pháp tu từ nhân hóa một cách hiệu quả trong viết sáng tạo, viết tập làm văn cũng như sáng tác văn bản. Việc nghiên cứu và áp dụng các bài tập này không chỉ góp phần nâng cao chất lượng dạy học tiếng Việt mà còn thúc đẩy sự phát triển toàn diện của HS trong quá trình học tập.

2. Nội dung nghiên cứu

2.1. Dạy học theo hướng phát triển năng lực

Dạy học theo định hướng PTNL là một xu hướng giáo dục tiên tiến trên thế giới. Trong đó, mục tiêu giáo dục không dừng lại ở những kiến thức và kỹ năng mà đặc biệt chú trọng đến năng lực HS – khả năng thực hiện thành công các hoạt động trong bối cảnh thực tiễn cuộc sống vận dụng không chỉ kiến thức, kỹ năng mà còn bày tỏ cả thái độ, tình cảm và

những phẩm chất tâm lý [5].

Như vậy, dạy học theo hướng PTNL là quá trình chuyển trọng tâm từ trang bị, cung cấp cho người học nắm vững tri thức có tính lý luận sang dạy học giúp người học vận dụng tri thức vào thực tiễn. Từ đó, người học vừa nắm vững tri thức, vừa có năng lực thực tiễn, vận dụng các kiến thức đã học để giải quyết các vấn đề nảy sinh trong thực tiễn.

2.2. Hệ thống bài tập tu từ nhân hóa cho HS lớp 4 theo hướng PTNL

Trong hệ thống bài tập tu từ nhân hóa, chúng tôi đưa ra những bài tập sáng tạo theo kiểu *Xây dựng trò chơi*. Các dạng bài tập này có thể sử dụng bất kỳ lúc nào thấy cần thiết.

2.2.1. Cách thực hiện bài tập

Bước 1: Đọc kỹ yêu cầu

Bước 2: GV hướng dẫn xác định lại luật chơi

Bước 3: HS thực hiện cá nhân hoặc theo nhóm

Bước 4: GV nhận xét và đánh giá

Hệ thống bài tập

Bài 1: Trò chơi: “Cặp đôi hoàn hảo”

a. Chuẩn bị:

Các tấm thẻ ghi từ ngữ (đồ vật, hiện tượng tự nhiên, con vật, cây cối).

Mặt trời	Gió	Mưa	Cây
Hoa	Sóng biển	Con mèo	
Con chó	Ngôi nhà	Chiếc đèn	

- Các tấm thẻ ghi hành động hoặc tính cách thường được nhân hóa.

Hát

Vui vẻ

Ngủ

Thối

Chạy

Mỉm cười

Thì thầm

Nhảy múa

Buồn bã

Thức dậy

- Bảng lớn hoặc giấy để ghi câu văn.

b. Luật chơi:

1. Chia nhóm: Chia lớp thành các nhóm nhỏ từ 3-5 HS.

2. Phát thẻ từ ngữ và hành động: Mỗi nhóm nhận được một bộ thẻ từ ngữ (đồ vật, hiện tượng tự nhiên, con vật, cây cối) và một bộ thẻ hành động/tính cách.

3. Ghép thẻ và viết câu: Mỗi nhóm bốc một thẻ từ ngữ và một thẻ hành động/tính cách, sau đó phải sử dụng hai thẻ này để viết một câu văn sử dụng biện pháp nhân hóa. Ví dụ, nếu nhóm bốc được thẻ “Mặt trời” và “mỉm cười”, câu văn có thể là “Mặt trời mỉm cười với những cánh đồng xanh mượt.”

4. Chia sẻ và thảo luận: Sau khi hoàn thành, các nhóm sẽ lần lượt đọc câu văn của mình trước lớp. Các nhóm khác sẽ nhận xét và bổ sung ý kiến.

5. Tạo đoạn văn: Sau khi tất cả các nhóm đã hoàn thành câu văn của mình, mỗi nhóm sẽ chọn ra 2-3 câu văn hay nhất từ các nhóm khác và sử dụng những câu đó để viết một đoạn văn ngắn, tạo thành một câu chuyện có sử dụng biện pháp nhân hóa.

6. Trình bày và bình chọn: Các nhóm trình bày đoạn văn của mình trước lớp. HS sẽ bình chọn cho đoạn văn hay nhất, sáng tạo nhất.

c. Gợi ý đáp án:

Ví dụ câu văn:

1. Mặt trời mỉm cười với những cánh đồng xanh mượt.

2. Gió hát những bài ca dịu dàng qua những ngọn cây.

3. Mưa thì thầm những câu chuyện bí ẩn của trời cao.

Ví dụ đoạn văn: “Mỗi buổi sáng, khi mặt trời mỉm cười với những cánh đồng xanh mượt, gió hát những bài ca dịu dàng qua những ngọn cây. Mưa thì thầm những câu chuyện bí ẩn của trời cao, làm cho cây cối thêm phần tươi tốt. Ngôi nhà nhỏ nhắn cũng thức dậy, vui vẻ chào đón một ngày mới đầy nắng.”

Bài 2: Trò chơi: “Đoán nhân vật”

a. Chuẩn bị:

- Hình ảnh các nhân vật: Lựa chọn các nhân vật đa dạng, có thể là sự vật, hiện tượng trong tự nhiên (mặt

trời, mây, mưa, gió...), đồ vật (chiếc bút, quyển sách, chiếc đồng hồ...) hoặc các con vật.

- Các câu hỏi gợi ý: Chuẩn bị một số câu hỏi mở để giúp HS đưa ra những phỏng đoán chính xác hơn, ví dụ: Nhân vật này có đặc điểm gì nổi bật? Nhân vật này thường làm gì? Nhân vật này cảm thấy như thế nào?

b. Luật chơi:

- Chia lớp thành các nhóm nhỏ: Mỗi nhóm có khoảng 4-5 bạn.

- Chọn đại diện: Mỗi nhóm cử một bạn lên bảng để làm người đưa ra câu đố.

- Đưa ra câu đố: Bạn đại diện sẽ miêu tả nhân vật mình đã chọn bằng cách sử dụng biện pháp tu từ nhân hóa. Câu miêu tả nên sinh động, gợi hình và có sử dụng những từ ngữ giàu cảm xúc.

Ví dụ: “Tôi luôn thức dậy sớm mỗi ngày để đánh thức mọi người. Tôi có mái tóc vàng óng ả và đôi mắt sáng long lanh. Tôi rất thích chơi trốn tìm với những đám mây trắng.” (Đáp án: Mặt trời)

- Các bạn còn lại tham gia đoán: Các bạn trong các nhóm còn lại sẽ lắng nghe câu đố và đưa ra những phỏng đoán của mình.

- Nhóm nào đoán đúng trước sẽ được thưởng điểm: Nhóm nào đưa ra đáp án chính xác và nhanh nhất sẽ được 1 điểm.

- Tiếp tục cho đến khi hết lượt: Các nhóm sẽ lần lượt thay phiên nhau đưa ra câu đố và đoán. Nhóm nào đạt nhiều điểm nhất sẽ là nhóm chiến thắng: Nhóm có số điểm cao nhất sẽ được nhận phần thưởng.

Bài 3: Trò chơi: “Ai nhanh hơn”

a. Chuẩn bị:

- Các thẻ bài: Trên mỗi thẻ ghi một từ hoặc một hình ảnh đại diện cho một sự vật, hiện tượng.

- Giấy, bút: Để các bạn ghi lại câu trả lời của mình.

b. Luật chơi:

- Chia lớp thành các nhóm nhỏ: Mỗi nhóm có khoảng 4-5 bạn.

- GV lần lượt đưa ra các thẻ bài hoặc hình ảnh.

- Các thành viên trong mỗi nhóm sẽ thi nhau nghĩ ra câu nói miêu tả sự vật, hiện tượng đó bằng cách sử dụng biện pháp tu từ nhân hóa.

- Bạn nào đưa ra câu trả lời hay, sáng tạo và nhanh nhất sẽ được 1 điểm.

- Nếu có nhiều bạn đưa ra câu trả lời giống nhau, GV sẽ chọn câu trả lời hay nhất để trao điểm.

Sau khi hết các thẻ bài, GV sẽ tổng kết điểm của các nhóm và trao giải thưởng cho nhóm chiến thắng.

c. Gợi ý đáp án:

- Thẻ bài: Mặt trời

- Câu trả lời của HS:

- Mặt trời thức giấc, vươn vai cái rắc, nòng nài tươi cười.

- Mặt trời lười biếng trốn sau đám mây, khiến cả bầu trời trở nên u ám.

2.3. Định hướng sử dụng hệ thống bài tập tu từ nhân hóa theo hướng phát triển năng lực cho HS lớp 4

2.3.1. Sử dụng bài tập để khởi động, kết nối vào bài học mới

Trong quá trình dạy học biện pháp tu từ nhân hóa, việc khởi động và kết nối bài mới là hai giai đoạn quan trọng giúp HS lớp 4 tiếp cận và hiểu sâu hơn về biện pháp tu từ này.

Trong phần kết nối bài mới, giáo viên cần giúp HS liên hệ kiến thức về nhân hóa với những gì các em đã học trước đó. Để làm điều này, giáo viên có thể sử dụng các bài tập thực hành mà HS đã quen thuộc để hướng dẫn các em cách áp dụng nhân hóa vào các tình huống mới.

2.3.2. Sử dụng bài tập để khám phá, hình thành kiến thức mới

Hoạt động khám phá là giai đoạn mà HS được khuyến khích tìm hiểu và làm quen với khái niệm nhân hóa thông qua các trải nghiệm thực tế và tương tác. Để tạo điều kiện cho HS khám phá một cách hiệu quả, giáo viên có thể bắt đầu bằng việc cung cấp các bài tập nhận diện biện pháp nhân hóa trong các đoạn văn, bài thơ hoặc hình ảnh. Qua đó, HS không chỉ nhận diện được nhân hóa mà còn biết cách vận dụng nhân hóa trong các tình huống khác nhau.

2.3.3. Sử dụng bài tập trong hoạt động vận dụng

Để HS có thể áp dụng biện pháp tu từ nhân hóa một cách hiệu quả, giáo viên cần thiết kế các hoạt động vận dụng liên quan đến các tình huống thực tế và gần gũi với đời sống của HS thông qua nhóm bài tập vận dụng. Hoạt động này không chỉ giúp HS áp dụng nhân hóa mà còn phát triển khả năng quan sát và diễn đạt của các em.

Việc vận dụng biện pháp tu từ nhân hóa có thể được kết hợp với các hoạt động học tập khác như đọc

hiểu, viết sáng tạo và thảo luận nhóm. Giáo viên nên tích hợp các bài tập vận dụng nhân hóa vào các bài học văn học, các hoạt động viết sáng tạo, và các buổi thảo luận nhóm để giúp HS thấy được sự liên kết giữa các kỹ năng ngôn ngữ và ứng dụng của nhân hóa.

2.3.4. Sử dụng bài tập trong kiểm tra, đánh giá

Trong quá trình dạy và học, kiểm tra, đánh giá là hoạt động không thể thiếu. GV có thể tổ chức kiểm tra theo 2 hình thức: Kiểm tra thường xuyên và kiểm tra định kì thông qua các phương pháp như vấn đáp, viết,... Mỗi hình thức cần được vận dụng vào từng thời điểm thích hợp theo yêu cầu được đặt ra.

Khi tiến hành kiểm tra, giáo viên có thể sử dụng hệ thống bài tập về biện pháp tu từ nhân hóa mà chúng tôi xây dựng để đánh giá kết quả học tập của HS theo từng giai đoạn, giúp HS củng cố và mở rộng thêm kiến thức đã học, tạo tiền đề để các em học tập ở những lớp tiếp theo.

3. Kết luận

Việc xây dựng và áp dụng các bài tập tu từ nhân hóa theo hướng PTNL trong dạy học cho HS lớp 4 là một hướng đi đúng đắn trong giáo dục tiểu học. Các bài tập này không chỉ giúp HS hiểu biết về biện pháp tu từ nhân hóa mà còn giúp phát triển toàn diện năng lực ngôn ngữ, từ đó giúp HS tự tin hơn trong giao tiếp và học tập.

GV nên áp dụng dạng bài tập này trong giảng dạy để giúp HS phát triển toàn diện kỹ năng ngôn ngữ. Bên cạnh đó, GV cũng cần theo dõi và đánh giá thường xuyên để điều chỉnh nội dung bài tập sao cho phù hợp với trình độ và nhu cầu của HS. Ngoài ra, chúng ta cần tiếp tục nghiên cứu và phát triển thêm các dạng bài tập mới để đáp ứng nhu cầu học tập ngày càng cao của HS.

Tài liệu tham khảo

[1]. Bộ Giáo dục & Đào tạo (2018), *Chương trình giáo dục phổ thông tổng thể*, Công Thông tin điện tử Bộ Giáo dục và Đào tạo.

[2]. Đỗ Ngọc Thống (2015), *Xây dựng chương trình giáo dục phổ thông theo hướng tiếp cận NL*, NXB Giáo dục Việt Nam.

[3]. Hoàng Phê (2021), *Từ điển Tiếng Việt*, NXB Hồng Đức.

[4]. Nguyễn Minh Thuyết (Tổng Chủ biên kiêm Chủ biên), *Tiếng Việt 4 (Tập 1, 2)*, NXB Đại học Sư phạm TP. Hồ Chí Minh.

[5]. Nguyễn Hữu Hợp (2016), *Hướng dẫn dạy học theo định hướng PTNL HS tiểu học*, NXB Đại học Quốc gia Hà Nội.

[6]. Phan Trọng Ngọ (2005), *Dạy học và phương pháp dạy học trong nhà trường*, NXB Đại học Sư phạm.